

Van Rood naar Groen

“Erst kommt das Fressen und dann die Moral”

In Parkstad is men nog niet zo erg ver met de zorg voor het milieu. Dat wordt wel verklaard door de lage levensstandaard in de oude mijnstreek: als mensen arm zijn, zijn ze minder geneigd om zich druk te maken over de toekomst en bovendien kost milieuzorg veel geld. Zo wordt er gesteld, dat het milieubestendig maken van de gemiddeld woning zo'n € 20.000 tot € 50.000 kost. En het is duidelijk dat je dat niet kunt ophoesten van een minimumloon.

Nu ga ik niet zeggen dat er geen probleem is, maar ik wil hier wel beweren dat je anders naar de problemen kunt kijken en dat er dan best wat te doen valt. Maar voor we daar aan toe zijn, is het onvermijdelijk dat we het even hebben over de economie. Economie is best complex, maar we houden het eenvoudig (en dus verwaarlozen we veel en bekommeren we ons niet om complicaties – maar, dat gebeurt in krantenartikelen ook).

Economische begrippen verklaard

In veel discussies over het terugdringen van het CO₂ gebruik wordt gesproken over de kosten ervan. Als je het daar bij houdt, wordt je wanhopig. Maar er is een tegenkant, waar veel minder over gesproken wordt. Tegenover kosten staan namelijk opbrengsten. Daarom enkele begrippen.

Dubbele boekhouding: als ik een nieuwe (uiteraard energiezuinige) wasmachine koop, dan kost mij dat geld. Maar daar staat tegenover, dat de witgoed specialist geld verdient. Netto blijft dus alles hetzelfde. Bovendien wordt ik niet 'armer' van de aankoop. Immers, mijn bankrekening wordt wel geplunderd, maar daar staat de wasmachine tegenover. Ik bezit dus nog hetzelfde.

Ik wordt pas armer als ik de wasmachine ga gebruiken. Ik moet dan een afschrijving plegen op de waarde van de machine: hij wordt minder waard door het gebruik. Hetzelfde kunnen we zeggen over de kosten van milieumaatregelen: als het geld kost, betekent dat, dat er aan de andere kant iemand verdient. En dat de aarde er 'rijker' van wordt. Er daar gaan we het over hebben.

Uitzondering: geld maken en vernietigen. Er zijn ook momenten, waarop het bezit toe- of afneemt, anders dan door afschrijving. Als de markt voor huizen krappert, worden alle huizen duurder. Als ik een huis bezit, wordt mijn bezit dus groter. Andersom kan ik ook armer worden, als de huizenprijzen dalen. Let wel, het gaat hierbij niet om 'transacties'. De geldhoeveelheid verandert, zonder dat er verder iets gebeurt, de huizen worden niet gekocht of verkocht en we praten niet over afschrijving. Je zou dus kunnen zeggen dat de geldschepping en -vernietiging niet 'echt' is, het gaat om luchtballen, al dan niet doorgeprikt.

In de financiële wereld wordt veel geld geschapen (en ook vernietigd, denk aan de crisis in 2008). Ook hiervan kunnen we zeggen, dat het gaat om luchtballen: je kan ze niet eten.

Ja maar, zeggen mensen, als mijn huis in waarde gestegen is, kan ik het toch verkopen en dan heb ik meer geld. Dat is waar, maar dan heb ik ook geen huis meer. Als ik weer wil

wonen, moet ik een ander huis kopen – en dat is ook duurder geworden (vergelijk de wasmachine: door het kopen van de wasmachine word ik niet armer). In de rest van dit stuk zullen we ons alleen bezig houden met ‘reële transacties’, maken, kopen en verkopen van ‘echte’ zaken (die zijn niet alleen materieel, we doen ook zaken met artsen, leraren, etc.).

Het BNP

Als men het heeft over de welvaart en het floreren van de economie, komt meestal het BNP aan de orde. Het BNP is, simpel gezegd, de som van alle transacties in het land. Als ik een wasmachine maak, winst maak op de verkoop van een computer, dan draagt dat bij aan het BNP. Maar, omdat er niet gevraagd wordt naar het nut van transacties, zitten er ook veel zaken bij waar we eigenlijk niet zozeer rijk van worden: de uitdeuker van een auto na een ongeluk, de medici die een slachtoffer opknappen, de fysiotherapeut die verkeersslachtoffers revalideert, dat draagt allemaal bij aan het BNP. Zelfs misdaad, omkoping, e.d. kan in het BNP terecht komen. Zwartwerken, dat meestal best productief is, blijft erbuiten. Dat komt omdat zwartwerken per definitie niet in de statistieken terecht komt (tegenwoordig probeert men wel een schatting te maken van de zwarte markt en dat in het BNP te verwerken).

Een merkwaardige, en voor ons onderwerp belangrijke, bijdrage aan het BNP wordt gevormd door grondstoffen, zowel uit de grond (erts, olie, kolen) als uit de lucht (zuurstof, stikstof). Als ik als mijnbouwer gas uit de grond haal, is dat een bijdrage aan het BNP ter waarde van het gas, met aftrek van de kosten die ik heb gemaakt. En dat is vreemd: we gaan er kennelijk van uit, dat het gas in de grond niets waard is en boven de grond wel waarde heeft. Hetzelfde gas! Denk weer aan de wasmachine, door die te kopen wordt ik niet armer. Maar de gasboer wordt wel rijker. Dat komt, omdat in onze maatschappij de grond en wat daar onder zit ‘geen waarde’ heeft (de gasboer heeft de inhoud van het gasveld wel op zijn balans staan als ‘bezit’). Hetzelfde, en dat is voor ons onderwerp nog belangrijker, geldt voor wat er aan de lucht verandert: het in de lucht blazen van CO₂ hoef je niet te betalen. De fictie is, dat de lucht van niemand is. Er daar kunnen we nog wel wat over zeggen – verderop in dit artikel.

Er staat nog iets niet in het BNP en dat is ons geluk. We hebben het over welvaart (en ik heb laten zien dat daarvoor het BNP een beperkte maat is), maar niet over welzijn. Ik kan mij voorstellen, dat je met veel rijkdom in een smerige omgeving minder gelukkig bent dan met minder geld in een gezond, schoon milieu.

Conclusie

Je kan veel meer zeggen over de economie, maar vooralsnog trekken we drie conclusies:

1. Er wordt ten onrechte te weinig gepraat over de opbrengsten van milieumaatregelen.
2. Het BNP is een verdachte maat voor onze welvaart. De kwaliteit van ons leven komt er niet in tot uitdrukking.
3. De bron van de milieucrisis én de gevolgen ervan (grondstoffen en luchtverontreiniging) hebben niet de plaats in de economie die ze zouden moeten hebben.

Het vreemde is, dat deze conclusies niet zo ingewikkeld zijn, maar dat ze zelden getrokken worden. Gevestigde economen zitten teveel vast in hun theoretische modellen en politici en hun adviseurs zitten (van links tot rechts) teveel vast in het

neoliberale denken (het afschudden van ideologische veren van de PvdA door Wim Kok).

Wie verzieken het klimaat?

In grote lijnen kunnen we de volgende groepen onderscheiden:

- Huishoudens
- Vervoer
- Veeteelt/landbouw
- Industrie

Natuurlijk overlappen deze categorieën: huishoudens kopen producten van de industrie, eten wat de landbouw produceert, etc. Maar het is een handzame indeling.

De volgende opsomming komt van het CBS (er zijn vele grafieken, maar deze geeft het heel aardig weer):

Uitstoot 2017	CO ₂	CH ₄	N ₂ O
Energiesector	60180	26	0,52
Nijverheid (geen energiesector)	33540	20	5,11
Particulier huishouden	16520	18	0,35
Landbouw (stationaire bronnen)	7660	532	21,10
<i>Totaal</i>	<i>117900</i>	<i>596</i>	<i>27,08</i>

Het is duidelijk, dat de industrie veruit het meest vervuult (meer dan een kwart van het totaal). De energiesector vervuult veel meer, maar het is hun 'core business' om CO₂ uit te stoten (en het bedrijfsleven neemt de meeste energie af). De uitstoot van de landbouw zit in een achterdeurtje: weinig CO₂, maar veel CH₄ (20 keer zo erg als CO₂) en bijna alle N₂O vervuiling. Ook is duidelijk, dat de particuliere huishoudens de klimaatproblematiek niet kan oplossen: als je die bijdrage schrapt blijft er nog zo'n 85% van de uitstoot over.

Een eerste, voorlopige conclusie is, dat niet de 'gewone mensen', maar de industrie verantwoordelijk is voor de milieuproblematiek en dat derhalve de industrie in grote lijnen moet opdraaien voor de oplossing. Dat is in onze maatschappij, die vooral gedreven wordt door de (grote) industrieën (vgl. de discussies rond de dividendbelasting), geen populaire uitspraak. Tijdens de huidige discussies over het klimaatbeleid (de zog. klimaattafels) heeft de industrietafel hoog ingezet op de bijdragen die ze van de overheid (en dus van de 'gewone mens') verwachten om hun uitstoot te verminderen.

Naar een nieuwe klimaatpolitiek

Laten we nog eens nader kijken naar de wat boude uitspraak in de vorige paragraaf: mogen we de oplossing eisen van de industrie? Is dat onredelijk?

Laat ik vooropstellen, dat ik het niet eens ben met de stelling, dat 'Nederland niet voorop mag lopen, omdat anders bedrijven zich elders gaan vestigen' (hetzelfde geldt voor Limburg). Dat is een kronkelredenering die ons nergens brengt. Immers, als Nederland (Limburg) dat als uitgangspunt neemt, kan voor hetzelfde geld elk ander land (andere provincie) een gelijk standpunt innemen en dan komen nooit tot een oplossing.

Dan blijft mijn stelling, dat er goede redenen zijn om een belangrijk deel van de oplossing van de bedrijven te eisen.

Ten eerste levert het het meeste op. Als de bedrijven stoppen met het uitstoten van CO₂, dat is het klimaatprobleem al voor een belangrijk deel opgelost.

Ten tweede, zoals ik eerder betoogd heb, is de winst van de bedrijven door de jaren heen ten onrechte niet belast voor het verbruiken van natuurlijke grondstoffen (land, lucht, (grond)water, delfstoffen). Er staat dus nog een grote schuld uit.

Ten derde kunnen we stellen, dat de bedrijven 'beter hadden moeten weten'. Ze hebben veel meer kennis over wat er gebeurt en hadden de milieuproblematiek al lang kunnen zien aankomen (al in 1988 publiceerde Shell een rapport over het broeikaseffect). Het bedrijfsleven heeft dus een grote verantwoordelijkheid.

Als we de oplossing eisen van het bedrijfsleven, welke gevolgen heeft dat dan? Er zullen bedrijven zijn die geen bestaansrecht meer hebben (zoals Shell). Nu is dat niet zo uitzonderlijk. Er zijn meer industrieën die hun bestaansrecht verloren hebben (mijn favoriet is de harnas-industrie – aan hun producten is niet zo'n behoefte meer).

Is het rampzalig voor de werkgelegenheid? Dat zou best wel eens mee kunnen vallen. Zoals ik eerder betoogd heb, staan tegenover kosten altijd opbrengsten: de balans komt op nul uit. Als er betaald moet worden om het milieu te verbeteren, dan wordt er betaald aan mensen die eraan verdienen. De zorg voor het milieu is dus een belangrijke bijdrage aan het BNP, ofwel een motor voor het bedrijfsleven (we moeten wel zorgen dat die bedrijven in Nederland, cq Limburg blijven).

Alleen, er zal een forse herstructurering van het bedrijfsleven nodig zijn: niet minder bedrijvigheid, maar andere bedrijvigheid. Dat is niet eenvoudig, niet voor bedrijven, die heftig zullen tegenspartelen, niet voor investeerders, die zich op andere bronnen moeten oriënteren, maar ook niet voor werknemers, die voor een aanzienlijk deel omgeschoold moeten worden.

Naar een nieuwe industriepolitiek

Wat gaat er veranderen? Ik noem wat voorbeelden, maar die zijn zeker niet uitputtend:

- De landbouw wordt kleinschalig. Dat vraagt meer mensen in de landbouw, een ommekeer van een langlopende ontwikkeling.
- Er zijn veel mensen nodig in de energiesector: ontwikkelen en installeren van zonnepanelen, warmtepanelen, omschakeling van gasapparaten naar elektrische apparaten, ontwikkeling en installatie van warmtepompen, omschakeling van

onze centrale energievoorziening naar een lokale energievoorziening (smart grit).

- Ontwikkeling en bouw van elektrische en zelfsturende vervoersmiddelen, terwijl de klassieke auto-industrie wordt opgeheven. Nadruk verschuift van autobezit naar vervoer op maat (taxi-achtig vervoer, gekoppelde zelfsturende vervoerseenheden, etc.).
- Heroriëntering van de maakindustrie: afbraak van 'eendagsproducten', nadruk op reparabel en herbruikbaar. In het algemeen minder productie (we hebben dat allemaal niet nodig).
- Door een combinatie van automatisering, lang bruikbare producten en stoppen met onnodige producten houden we veel tijd over; werkweken worden belangrijk korter, waardoor mensen zich kunnen richten op andere bezigheden: mantelzorg, kunst en cultuur, zelf maken van gewenste producten, ontwikkeling en opleiding en datgene wat leuk is.
- Door een andere verdeling van bronnen van rijkdom zijn we in staat om meer te investeren in 'geluk': verzorging van zieken en hulpbehoevenden, in kunst en cultuur, in hobby's.

In ieder geval zal deze nieuwe industriepolitiek ervoor (moeten) zorgen, dat mensen geen zorgen meer hebben over hun dagelijkse bestaan. Een basisinkomen wordt niet alleen mogelijk, het wordt logisch en onontkoombaar. Uiteindelijk hebben alleen mensen iets aan de rijkdom die de aarde voortbrengt. Abstracte eenheden als fabrieken en banken hebben eer niets aan (tenzij er iets goeds mee gebeurt voor mensen).

We hebben het hier niet over meer uitgeven, maar over anders verdelen. En rechtvaardige verdeling is duidelijk een GroenLinks dingetje.

Voor mij is dit 'linkse politiek: groen én rood. Alleen dan krijgen we een duurzaam en rechtvaardig bestaan.